

Tiivistelmä

Ruokavirasto toteuttaa ns. ketjuauditoiteja, joissa auditointi kohdistuu useampaan viranomaiseen viranomaisvalvontaketjussa. Tavoitteena on parantaa valvonnan laatua ja tehokkuutta.

Auditoinnin tavoitteena oli arvioida elintarvikkeiden koostumusvalvonnan kattavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä sekä koostumusvalvonnan ohjeita. Auditointi kohdistettiin ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköiden valvonnan ohjaukseen elintarvikeparanteiden valvonnassa. Aluehallinnon muutoksen etenemisen vuoksi auditoinnissa arvioitiin Ruokaviraston ja aluehallintoviranomaisten toteuttamaa valvonnan ohjausta. Auditointi toteutettiin 12.2.2024 -22.10.2024.

Ruokavirasto ohjaa elintarvikeparanteiden valvontaa valtakunnallisesti mm. välittämällä paikalliselle valvonnalle tietoa ja tulkintoja valvonnan suunnittelua ja toteuttamista varten ohjein ja koulutuksin. Tiedonkulun parantamiseksi ja valvonnan yhdenmukaisuutta edistämään on ansiokkaasti kehitetty viranomaisten välisiä ns. valvontaverkostoja, jotka ovat vakiintuneet vaikuttavaksi yhteistyömuodoksi. Valvontaviranomaisten yhteistä ekstranet-sivustoa kehitetään edelleen palvelemaan valvonnan informaatio-ohjausta. Ruokavirasto on muutamia vuosia sitten toteuttanut opastavan käynnin lähes kaikkiin paikallisen valvonnan yksiköihin elintarvikeparanteiden tarkastusten määrien ja laadun parantamiseksi. Projektissa kerättiin myös valvojien näkemyksiä elintarvikeparanteiden valvonnan määriin ja laatuun vaikuttavista seikoista. Ruokavirasto voi pyytää selvitystä paikallisen valvonnan järjestämisestä saatuaan tiedon valvonnan epäkohdasta, mutta selvityspyyntökäytäntöä tulisi yhdenmukaistaa.

Aluehallintoviranomaisten roolia elintarvikevalvonnan ohjauksessa on kehitetty viime vuosina voimakkaasti valvontatiedon arvioinnin ja sen perusteella tapahtuvan ohjauksen suuntaan. Uusi toimintamalli oli pääosin edistynyt hyvin. Parhaillaan etenevässä aluehallinnon kokonaisuudistuksessa aluehallinnon ympäristöterveydenhuollon tehtävissä työskentelevät viranomaiset siirtyvät vuoden 2026 alusta Ruokavirastoon.

Ympäristöterveydenhuollon paikallisissa valvontayksiköissä elintarvikeparanteiden valmistamisen ja käytön tarkastusmäärät elintarvikealan yrityksissä ovat olleet viime vuosina hyvin vähäisiä, myös sellaisissa yrityksissä, jotka elintarvikeparanteiden suhteen arvioidaan korkean riskin yrityksiksi. Valvontatietoja analysoimalla on myös havaittu, että osalla valvojista on puutteita elintarvikeparanteiden valvonnan osaamisessa. Elintarvikeparanteiden valmistamisen ja käytön valvonta ei toteudu vaatimustenmukaisesti paikallisten valvontayksiköiden valvomissa elintarvikeyrityksissä. Viranomaisten toteuttamat toimenpiteet, mm. poikkeaman korjaamiseksi tähtäävät ohjaustoimenpiteet; ohjeistus ja koulutus, erityinen opastavien käyntien projekti ja alueellinen valvonnan ohjaus, eivät ole olleet riittävän vaikuttavia ja sopivia korjaamaan elintarvikeparanteiden valvonnan epäkohtia pysyvästi vaatimuksenmukaiseksi.

Elintarvikeparanteiden valvontajärjestelmän viranomaisille suositeltiin ryhtymistä kiireellisiin toimenpiteisiin valvontamäärien lisäämiseksi ja riskinhallinnan varmistamiseksi.

Elintarvikeparanteiden valvonta toimi ketjuauditoinnissa esimerkkinä koostumusvalvonnan valvontajärjestelmästä, minkä vuoksi on tarpeellista arvioida, voidaanko elintarvikeparanteiden valvontaa parantavilla toimenpiteillä vaikuttaa myös muihin valvontajärjestelmän sektoreihin. Valvontaviranomaisten riskikäsityksiä suositeltiin tarkasteltavaksi.

Auditoinnissa havaittiin kolme hyvää käytäntöä. Auditoinnissa havaittiin kaksi poikkeamaa auditoinnin kriteereistä.